

Woliński, Janusz

Na sześćdziesięciolecie Towarzystwa Miłośników Historii

Przegląd Historyczny 57/4, 495-497

1966

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

JANUSZ WOLIŃSKI

Na sześćdziesięciolecie Towarzystwa Miłośników Historii

17 listopada bieżącego roku dobiega sześćdziesiąta rocznica pierwszego posiedzenia Towarzystwa Miłośników Historii, które tego dnia inaugurowało swoją działalność. Powstałe w wyniku rewolucji 1905 r. Towarzystwo stało się zarówno organizacją integrującą działalność warszawskiego naukowego środowiska historycznego, jak i ośrodkiem oddziaływania na szersze kręgi społeczeństwa przez kształtowanie i pogłębianie jego świadomości historycznej.

Czołowi ówcześni warszawscy badacze naszej przeszłości — Aleksander Jabłonowski (pierwszy prezes), Tadeusz Korzon, Władysław Smoleński, tak różni swoimi osobowościami twórczymi, a tak przecież zgodni co do rozumienia aktualnego społecznego znaczenia i roli swoich wysiłków badawczych, uzyskiwali teraz dopiero możliwość nie tylko zorganizowanej wymiany przemyśleń i dociekań we własnym ścisłym gronie, ale i przekazywania ich tym miłośnikom historii, którzy w niej szukali wyjaśnienia podstaw terażniejszości. Gdy przyszli młodsi — Kochanowski, Kętrzyński, Handelsman, Siemiński, Baranowski, by wymienić tylko tych, którzy najczynniej zaznaczyli swój związek z Towarzystwem — znajdowali w nim ukształtowany już ośrodek, który zapewniał im łączność organizacyjną, dającą tradycję pracy, wiążącą w określony kształt indywidualne wysiłki. Promieniowało to owocnie na szersze koła miłośników, ożywiało ich stosunek do przeszłości, znajdując przede wszystkim bezpośredni wyraz w budzeniu zainteresowań historią środowiska — samą Warszawą. Gdy więc z jednej strony podjęto wydawanie „Przeglądu Historycznego“, czasopisma ściśle naukowego, z drugiej — rozpoczęto druk tzw. później „Biblioteki im. Tadeusza Korzона“, która tak wydatnie przyczyniła się do wyświetlenia najróżnorodniejszych epizodów przeszłości Warszawy. Związana została tym sposobem podwójna niejako nić współpracy organizacyjnej łącząca starsze i młodsze pokolenie badaczy, obok tego zaś spajająca z nimi szersze grono miłośników historii. Ten charakter działalności Towarzystwa Miłośników Historii okazał się niewątpliwie trwały, tworząc widoczną tradycję. Bowiem z kolei owi „młodsi“, do których grona w okresie międzywojennym dołączył się z chwilą objęcia katedry w Warszawie Waclaw Tokarz, związali z Towarzystwem swych uczniów czy to jako aktywistów, czy to jako członków, ci zaś uczniowie zajęwszy miejsca swych nauczycieli, wprowadzali do pracy własnych wychowanków. Tworzą oni dzisiaj tak prężny, o szerokich zainteresowaniach, zręb organizacyjny Towarzystwa.

Niewątpliwie w miarę powstawania w Warszawie właściwych, ściśle naukowych ośrodków badań historycznych, jak Towarzystwo Naukowe, następnie Uniwersytet, a od 1952 r. Polska Akademia Nauk z Instytutem

Historii, rola Towarzystwa Miłośników Historii — stołecznego oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego — musiała siłą rzeczy ulec modyfikacji. Zainteresowań ściśle naukowych bynajmniej nie zarzucono, ale nadano im zgodnie z nowymi warunkami dostosowaną do nich postać. Na plan pierwszy wysunięto więc sprawy informacji i dyskusji. Referowanie stanu badań, omawianie specjalnie doniosłych publikacji naukowych, ograniczanie zebrań poświęconych kluczowym zagadnieniom naszej historii, wiązano jak najmocniej z podejmowaniem dyskusji, dającej możliwość zarówno wymiany poglądów, jak i konfrontacji stanowisk. Dało to możliwość stworzenia platformy, która skupiając naukowców i miłośników, umożliwiła przedstawienie ogólnego obrazu warszawskiego środowiska historycznego. O potrzebie takiej działalności Towarzystwa świadczy nie tyle ilość jego sekcji, lecz przede wszystkim żywo bijące tętno ich aktywności. Na owych nieraz bardzo licznych posiedzeniach, w trakcie ożywionych dyskusji wyłaniają się często cenne inicjatywy i dokonują się przy zróżniczkowanych niejednokrotnie pozycjach zasadnicza integracja środowisk. Z tym wiąże się rozważnie ujawniana czujność na te odczucia historyczne zjawisk bieżącego życia, które wywołują głęboki niejednokrotnie rezonans społeczny. Jakże wymowne pod tym właśnie względem były posiedzenia Towarzystwa poświęcone tak podstawowej kwestii, jak etyka zawodowa historyka, problem ostatniej wojny, czy też dyskusyjnym filmom, jak „Popioły”. Ważnym kierunkiem prac Towarzystwa jest akcja odczytów popularnych prowadzona w Warszawie i w całym kraju.

Co do zainteresowań badawczo-naukowych Towarzystwa, to stosownie do jego terytorialnego charakteru ograniczyły się one do historii Warszawy i Mazowsza. Wykładnikiem tej dziedziny działalności jest praca Komisji Badań Dawnej Warszawy skupiająca się nad problemami kultury materialnej stolicy i jej rozwoju przestrzennego od najdawniejszych do obecnych czasów.

Nie jest to oczywiście miejsce, w tym słowie wstępnym, szczegółowo omawiać te wszystkie kierunki, w jakich ostatnio szła działalność Towarzystwa. Na przoduującym miejscu należy podkreślić coraz ściślej i coraz wydatniej zawiązującą się współpracę z Prezydium Rady Narodowej m. st. Warszawy, jako gospodarzem naszej stolicy, a w szczególności z jej Wydziałem Kultury. Przejawem owej współpracy było zorganizowanie przez Towarzystwo dwóch sesji: o stanie badań nad historią Warszawy w ostatnim dziesięcioleciu oraz o Kuźnicy Kollatajowskiej (w związku z 175 rocznicą Konstytucji 3 Maja). Obie sesje zgromadziły licznych słuchaczy; referaty wygłoszone przez wybitnych specjalistów wywołały ożywioną dyskusję i uzyskały wysoką ocenę. Dały też impuls do wielu przemyśleń i zamierzeń. Przy wydatnym poparciu tegoż Wydziału Kultury Towarzystwo przystąpiło do uruchomienia „Biblioteczki Wiedzy o Warszawie” obok istniejącej Biblioteki im. Tadeusza Korzona. Ta bezspornie zasłużona dla poznania przeszłości Warszawy seria będzie kontynuowana. Jest ona przecież w swoim założeniu obliczona na stosunkowo węższe koła specjalistów i przygotowanych odpowiednio miłośników. Daje się natomiast odczuwać brak opracowań przygotowanych przez wybitnych znawców, ale obejmujących szersze tematy i napisanych bardziej komunikatywnie. Konieczność takiej lektury wynika z odmienności warunków, w jakich znalazła się powojenna Warszawa, w której tak niewielu stosunkowo mieszka dawnych warszawia-

ków. Czynnikiem, zespalającym tak zróżnicowaną ludność, musi się stać wyrobienie świadomości trwałej przynależności do Warszawy, swoisty lokalny patriotyzm, wyrosły nie tylko na podstawie aktualnego pobytu, ale i na przywiązaniu, na związaniu się z historią miasta. Temu celowi ma właśnie służyć seria „Biblioteki Wiedzy o Warszawie“, nad którą rozpoczęto prace. Temuż celowi poznawania przeszłości Warszawy służy organizowanie przez tak ruchliwą i pomysłową sekcję historii Warszawy zwiedzania zabytków stołecznych (Wilanów, Łazienki, Belweder, Teatr Wielki, Królikarnia) i podstołecznych (Nieborów, Natolin), cieszącego się wielkim zainteresowaniem. Wychodząc z podobnego założenia Towarzystwo wznowiło inicjatywę gruntownego, opartego na wyczerpującej podstawie źródłowej opracowania obszernego dzieła o dziejach Warszawy. Ta inicjatywa dała impuls do powołania przez Instytut Historii PAN odrębnego Zakładu Historii Warszawy.

Zabiegając troskliwie o to, aby nie uronić niczego, co z działalności poprzedników stanowi bezspornie trwały dorobek tyloletniej pracy Towarzystwa, stara się ono, wzorem naukowej i obywatelskiej myśli założycieli oraz ich ofiarnego trudu w obecnych warunkach narodowego i społecznego życia służyć wiernie tym celom i zadaniom, przed jakimi stawia nas współczesna rzeczywistość polska.